

בעין חינוך

בעין חינוכית מספר 96, י"ט באלול תשע"א

מאמינים בחינוך

הרב פרופ' נרי' גוטל, נשיא מכללת אורות ישראל

האדם טובה, ואולם "חשבונות רבים" של הפרט ושל הכלל, מדרדרים אל עברי פי פחת, זה שלא עולם התשובה אחריתו מי ישורנו. חסד עשה הקב"ה עם האדם, שברא עולם תשובה, עולם שאף קדם לעולם-דין (בבלי, פסחים נד ע"א). קדמה זו מלמדת לא רק על מרכזיות התשובה בעולמנו אלא אף על היות התשובה מהלך שעיקרו עילוי האדם והעולם ולא רק טיפול בכישלונותיהם. לא רק "לתקן" אלא גם "לתכן" עולם במלכות ש-די. זה אכן היה אחד מחידושי-הדגשיו של הראי"ה קוק בתחום התשובה:

התשובה היא תמיד שרויה בלב, אפילו בעת החטא עצמו התשובה גנוזה היא בנשמה, והיא שולחת את קווי, שהם מתגלים אחר כך בעת שבא הנוחם הקורא לתשובה. בעומק ההוויה של החיים המציאותיים מונחת התשובה, מפני שהיא קדמה לעולם, וטרם שבא החטא כבר מוכנת התשובה ממנו. על כן, אין דבר בטוח בעולם כמו התשובה, וסוף הכל לשוב לתיקון (אורות התשובה ו, ב).

מהמחנך לחניכיו

אם כך מהבורא לברואיו, כך גם מהמחנך לחניכיו. כך ניסח הרמב"ם (הלכות דעות א, ו) את דגם "מה הוא – אף אתה": "מצווים אנו ללכת בדרכים אלו [...] הטובים והישרים שנאמר 'הלכת בדרכיו' (דברים כח, ט) [...] מה הוא נקרא חנון, אף אתה היה חנון; מה הוא נקרא רחום, אף אתה היה רחום; מה הוא נקרא

מבט על הנושא השנתי של המכללה

מסורת ברוכה מתקיימת במכללה זה מספר שנים: נושא שנתי שהמכללה זורה עליו אלומת אור ממוקדת, תוך שהיא מבקשת לתת עליו את הדעת באמצעים שונים: ימי עיון, הרצאות אורח, סיורים ואף במסגרת הלימודים ההתמחותיים עצמם, וזאת כחלק אינטגרלי מההכשרה המקצועית. כך בשני הקמפוסים, כך במכוני ההוראה הישיבתיים, כך ללומדי תואר ראשון, ללומדי תואר שני ולכלל מסגרות הלימוד. לפי הצעת הרב יונה גודמן נבחר הנושא "מחנכים באמונה" כנושא שנת הלימודים תשע"ב.

באומרו 'מחנכים באמונה' כוונתנו, בראש ובראשונה, להדגשה כפולה: ראשית, לחינוך שאינו רק דיסציפלינרי ואוניברסלי, אלא גם אמוני ופרטיקולרי, להקניית תודעה כי הלזו של המעש החינוכי צריך לנבוע משליחות דתית; שנית, חינוך לחיים של אמונה, של שמירת תורה ומצוות ורכישת זהות דתית-אמונית אצל ילדינו-תלמידינו. **הראשון למחנך, השני למתחנך.** לשני מובנים אלה נוסף עוד אחד, מענייני דיומא – חודש התשובה: **אמונה בחינוך.** אמונה אופטימית וריאלית בהיותו של האדם טוב מיסודו, מקטנותו ומנעריו, ואמונה ביכולת השינוי, השיפור והתיקון, קרי אמונת התשובה.

תפיסת החינוך: בין ישראל לעמים

שלמה המלך, החכם מכל האדם, בדק והסיק: "ראה זה מצאתי, אשר עשה הא-להים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים" (קהלת ז, כט). נקודת המוצא של

החינוך של האיש הפרטי הלא היא ההוצאה מכח לפועל, מהעלם לגילוי, את הכוחות והכשרונות הנמצאים בנפש הילד בטבעה, או הראויים לפי טבעה להתקבל בה ביותר מתוך ההשפעות החינוכיות השונות. כשגורמי החינוך – ההורים והמורים, הספרות והסביבה של הילד – מותאמים ומכוונים לשכלול כשרונו הטבעי הזה של הילד ופיתוחו בדרכי החיים השונים, אז החינוך הוא מוצלח וטוב, ובהיפך, כשכשרונו הטבעי הזה של הילד נעזב, אם לא יפותח ולא ישוכלל, כשגורמי החינוך מכריחים וכופים אותו לצד אחר, המוזר לו לפי טבעו, הרי הוא נעשה גבר לא יוצלח. הצלחת החינוך היא באותה מידה שהוא עומד על עמדתו הראויה ושומר את תפקידו, שהוא מתכוון כלפי הטבע הפנימי, כאשר בראו הא-לוהים, להשלימו, לפתחו ולשכללו על ידי האמצעים הגורמים והמסייעים השונים... כי תהיה הקולטורה למה שהיא יכולה להיות וצריכה להיות, כי תעמוד על עמדתה הנכונה ותתן את אשר היא יכולה וצריכה לתת... תרבות כל עם וכל קבוץ חברתי מיוחד היא השלמת הטבע היסודי הקיים, הטבע הפנימי האמתי, הנשמתי [...]. השלמתו, שכלולו, פתוחו וגלוי, העשרתו" (רבנו הרצ"ה זצ"ל, לנתיבות ישראל א: 'התרבות הישראלית', עמ' ו-ז).

מחנכים כאלה לא קל להצמיח,
אך בדיוק לכך אנחנו שואפים.

שנזכה כולנו יחד לשנת חינוך אמוני.

(ניתן לעשות מנוי על דפי "בעין חינוכית" ללא עלות. נא לפנות לשרון: sharonz@orot.ac.il)

קדוש, אף אתה היה קדוש [...] וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות כפי כוחו".

אמונה בהיות האדם ישר מטבעו ואמונה ביכולת ההשתנות לטובה, הן נדבכי יסוד של חינוך. שתי האל"פים הידועות שאותן הדגיש רבנו הרצ"ה זצ"ל – אמונה ואהבה – נכונות בין אדם לתלמידו לא פחות משתן נכונות בין אדם לקונו.

מה שונה תפיסה זו מהשקפת עולמו של ההוגה הצרפתי ז'אן ז'אק רוסו (Jean-Jacques Rousseau, 1712–1778), כפי שבאה לביטוי בחיבורו אמיל (Emile) אשר ראה אור בשנת 1762. רוסו ביסס את הפילוסופיה שלו על הפער בין טבע האדם ובין החברה האנושית. במצבו הטבעי האדם הוא "פרא אציל" והציוויליזציה, יצירתה של החברה האנושית, היא שמשחיתה את האדם האצילי מטבעו. רוסו גרס כי "הכול יוצא טוב מתחת ידיו של בורא עולם, אך הכול מתנוון בין ידיו של האדם".

רוסו התיימש מהחינוך המסורתי, ודאי מזה הדתי. יתרה מזאת, גם ההתפתחות המדעית והאמנותית הייתה לצנינים בעיניו. בתשובה לשאלה "Si le retablissement des sciences et des arts a contribue epurer les mours" [= האם התפתחות המדע והאמנות הייתה חיובית מבחינה מוסרית] השיב רוסו בשלילה (ועל כך זכה בפרס ראשון בתחרות מאמרים...). רוסו שאף לשיבה אל הטבע, לחינוך ללא ספרים אלא בהתנסות ישירה, חינוך שאינו מסתייג ממניפולציה, הונאה ויש האומרים אף השפלה.

מאמינים בחינוך

אנחנו, לעומת זאת, מאמינים בחניך, מאמינים בחינוך ולא פחות מכך – מאמינים במחנכים. אנחנו מאמינים בחינוך עוד מראשית יצירת האדם: "החינוך הפשוט מתחיל משבא הילד לכלל איזו הכרה, והחינוך המדעי מתחיל משיצא לאויר העולם, והאמוני מההתחלה היצרית" (מרן הרא"ה זצ"ל, מדות הראיה – אמונה, א), אך בכך איננו מסתפקים. איננו מפקירים את החניך להתגדלות טבעית; אנחנו מבקשים להוציא את ה"בכוח" שלו אל הפועל, תוך הסתייעות בכל "התרבות הישראלית" המקורית: